

Kriminalomsorgen
Åna fengsel

Sivilombudet
Forebyggingsenheten
Postboks 3 Sentrum
0101 Oslo

Deres ref:

Vår ref:

Dato:
17.10.2025

TILBAKEMELDING OM OPPFØLGING AV SIVILOMBUDETS BESØKSRAPPORT

Vi viser til besøksrapport nr. 87 med anbefalinger fra Sivilombudets forebyggingsenhet etter besøk i Åna fengsel 10. – 12. mars 2025. Besøksrapporten er gjort kjent for ledere, medarbeidere og innsatte. Funnene og anbefalingene har vært gjennomgått i ledermøter, aktuelle avdelingsmøter og andre formelle fora. Vi har på bakgrunn av deres funn iverksatt en del endringer, og vil i det følgende gi tilbakemelding på anbefalingene med kommentarer og redegjørelse for hvordan disse vil bli fulgt opp:

1) Fengselet må sikre at sikkerhetscelle bare brukes når tiltaket er strengt nødvendig, at mindre inngripende tiltak har vært forsøkt eller vurdert, og at inngrepet er forholdsmessig.

Vi arbeider kontinuerlig for å sikre at sikkerhetscelle kun skal benyttes i de tilfeller der det er strengt nødvendig, og at mindre inngripende tiltak alltid vurderes før slike inngrep iverksettes. Beslutningstakere får opplæring i relevant regelverk, samt individuell veiledning og tilbakemelding i konkrete saker. Bruken av sikkerhetscelle rapporteres også regelmessig til fengselsleder, for å sikre at praksis er i tråd med gjeldende regelverk.

Fremover vil vi i større grad enn tidligere legge vekt på å faktisk prøve ut mindre inngripende tiltak. Som en del av dette vil tiltakscelle, som har begrenset inventar og representerer et mindre inngripende tiltak, være et tiltak som i større grad skal forsøkes før det eventuelt besluttet overføring til sikkerhetscelle. Målet er å styrke praksisen slik at mer inngripende tiltak kun benyttes der det ikke finnes reelle alternativer.

For å styrke læring og praksis vil fengselet i tillegg etablere en fast ordning med en gjennomgang mellom beslutningstaker og nærmeste leder etter hendelser som har ført til bruk av sikkerhetscelle. Hvis mulig, skal denne gjennomføres første virkedag etter beslutningen om bruk

Kriminalomsorgen region Sørvest

Postadresse:
Dokumentsenter,
Postboks 694
4302 Sandnes

Besøksadresse:
Åna Nærbø

Telefon: 51 79 90 00
Telefaks: 51 79 91 00

Org.nr: 974736888

Saksbehandler:
Kyllingstad Lisbeth (Åna fengsel)

E-post: postmottak-
8410@kriminalomsorg.no

av sikkerhetscelle. Formålet med disse gjennomgangene er å evaluere situasjonene i etterkant, vurdere om bruken av sikkerhetscelle var strengt nødvendig og drøfte om mindre inngripende tiltak kunne vært benyttet. Vi mener at slike møter vil fremme læring, bidra til økt kvalitet i beslutningsprosessene og øke ansattes bevissthet rundt bruk av inngripende tiltak som sikkerhetscelle. Sivilombudets rapport vil inngå som grunnlag i disse møtene.

2) Fengselet må dokumentere en konkret begrunnelse for at alle lovens vilkår for bruk av sikkerhetscelle er oppfylt. Det bør sikres at innsatte er hørt.

Vi anerkjenner at vedtakene som fattes i flere tilfeller kunne hatt en høyere kvalitet. Det er noe jurist i samråd med inspektør jobber aktivt med gjennom ukentlig internkontroll av vedtak, årlig opplæring av ansatte samt individuell veiledning og tilbakemelding. Vi har også utarbeidet maler for vedtak og en veileder som vi mener er nyttige verktøy for å sikre kvalitet i beslutningsprosessen.

Som nevnt i punkt 1, vil vi etablere en fast ordning med et internt møte mellom beslutningstaker og nærmeste leder, også for å gjennomgå vedtak om bruk av sikkerhetscelle. Formålet er å sikre at vedtakene er tilstrekkelig begrunnet og avdekke muligheter for forbedring, noe som vil bidra til å styrke både internkontrollen og kvaliteten på vedtakene. Her vil juridisk rådgiver være tilgjengelig for å gi veiledning ved behov.

I tråd med Sivilombudets anbefaling om at innsatte skal sikres å bli hørt, har vi inntatt i instruksen at innsatte, dersom det er mulig, skal informeres om at han vurderes for nedsettelse i sikkerhetscelle, og gis mulighet til å komme med tilsvarende svar før beslutning fattes.

3) Fengselet bør ikke bruke sikkerhetscelle for å forebygge eller håndtere selvskading eller selvmordsforsøk.

Vi er enige med Sivilombudet i at bruk av sikkerhetscelle ikke bør brukes som et virkemiddel for å forebygge eller håndtere selvskading og selvmordsforsøk, og at en forhøyet risiko for selvmord eller selvskading i stedet bør møtes med økt menneskelig kontakt, omsorg og aktivisering. Fengselet har imidlertid en bemanningssituasjon som tilsier at vi ikke kan tilby slike tiltak i så stor grad som fengselet ønsker. Bruk av sikkerhetscelle for å forebygge selvskading og selvmord er fengselets siste utvei for å håndtere denne type problematikk, og dessverre vil det forekomme tilfeller hvor det er strengt nødvendig å bruke sikkerhetscelle for å hindre selvmord og selvskading hos innsatte.

Vi jobber aktivt med å redusere behovet for bruk av sikkerhetscelle og isolasjon, og ønsker å trekke frem noe av det forebyggende arbeidet som gjøres.

Ved innkomst gjennomføres en kartlegging av risiko for selvmord og selvskading som en del av den første samtalen med innsatte. Dersom det avdekkes behov, opprettes det en tiltaksliste. I tillegg gjennomføres det innkomstsamtaler med ansatte fra flere fagområdet, inkludert avdeling, helse, sosialkonsulent, skole og arbeidsdrift. Dette tverrfaglige arbeidet sikrer en helhetlig vurdering og oppfølging av innsatte de første dagene i fengselet.

Vi benytter oss også i større grad av forebyggende tiltak, som samtaler på natt, særlig overfor innsatte med kjent risiko for selvskading eller psykiske vansker. Dette bidrar til trygghet og kontakt, og kan være med på å forhindre at situasjoner eskalerer til et nivå der sikkerhetscelle vurderes.

Fengselet har også et aktiviseringsteam, som har som mål å motvirke isolasjon og tilby meningsfull aktivitet til innsatte som ikke ønsker eller er i stand til å nyttiggjøre seg av etablerte

tilbud. Teamet jobber oppsøkende og bidrar til å etablere kontakt, tillit og struktur i hverdagen. De har et særlig fokus på sårbare innsatte, herunder innsatte med psykiske lidelser, innsatte som er i risiko for selvmord og selvskading, unge innsatte mv. Etter vår vurdering bidrar dette arbeidet til å styrke innsattes psykiske helse og redusere risiko for selvskading og selvmord.

Videre har vi et tett og godt samarbeid med fengselshelsetjenesten i Hå kommune, som deltar på daglige morgenmøter med avdelingene. I disse møtene gjennomgås hver enkelt innsatt, med vekt på helsetilstand, observasjoner, hendelser og pågående oppfølging. Helsepersonell deltar også i de ukentlige møtene der innsatte som er isolerte drøftes, for å sikre tverrfaglig vurdering og forsvarlig oppfølging.

Gjennom dette arbeidet opplever vi at vi i større grad klarer å fange opp innsatte med utfordringer knyttet til selvskading og selvmordsforsøk, samt forebygge slike hendelser.

I tillegg har innsatte nå tilgang til telefon med direkte linje til Kirkens SOS, som kan kontaktes når som helst på døgnet. Tilgang til en anonym krisetelefon er et tiltak som er egnet til å redusere risikoen for selvskading og selvmord og ivareta innsattes psykiske helse.

Ved innkomst får innsatte informasjon om Røde Kors' frivillige, samt en brosjyre som beskriver de ulike tilbudene i fengselet, og hvem de kan kontakte for hjelp med ulike problemstillinger. Alle innsatte mottar også en brosjyre fra SIFER, kalt Selfie, som er laget som et verktøy for selvhjelp knyttet til psykisk helse. I tillegg viser vi videoer fra SIFER på vår infokanal, som er tilgjengelig for alle innsatte.

4) Fengselet bør sikre at det alltid gjøres en individuell vurdering når det brukes håndjern, kroppsvisiteres og fratas klær ved bruk av sikkerhetscelle. Vurdering bør dokumenteres.

I tråd med Sivilombudets anbefaling har vi endret instruksene, slik at det presiseres at kroppsvisitasjon ikke skal finne sted rutinemessig, men etter en konkret og/eller individuell vurdering. Det er også presisert at innsatte bør få anledning til å kle av seg frivillig, uten at det skjer ved bruk av makt. Beslutning om kroppsvisitasjon skal dokumenteres i tilsynsprotokollen og i Kompis. Vi vil videreføre at eventuell kroppsvisitasjon så vidt mulig skal skje trinnvis.

Det er også gjort endringer i instruksene med hensyn til bruk av håndjern i forbindelse med plassering på sikkerhetscelle, slik at også dette skal baseres på en individuell risikovurdering. Det er presisert i instruksene at det i hendelsesrapporten skal inngå en begrunnelse for bruk av håndjern i de tilfellene det blir tatt i bruk.

Når det gjelder bruk av klær på sikkerhetscelle, har vi endret instruksene slik at innsatte som hovedregel skal få tilbud om egne klær eller anstalttøy. Vurdering om begrunnelse for hvilke type klær den innsatte får utdelt eller beslutning om begrenset tilgang til klær skal dokumenteres i tilsynsprotokollen, og vurderingen skal skje fortløpende.

5) Fengselet bør sikre at innsatte på sikkerhetscelle får utdelt mat og drikke på en respektfull måte og så langt som mulig uten bruk av gulvluke.

Vi skal montere nye luker i dørene til sikkerhetscellene, og vil da endre instruksene til at luke i dør som hovedregel skal benyttes for utdeling av mat, drikke og medisiner. Dersom det av sikkerhetsmessige grunner unntaksvis er nødvendig å bruke gulvluke, skal vurderingen av dette dokumenteres i tilsynsprotokollen.

6) Fengselet bør sikre at det er mulig å ivareta personlig hygiene på sikkerhetscelle, uavhengig av om den innsatte ber om det eller ikke.

Vi har endret instruksjonen slik at innsatte alltid skal få tilbud om å vaske hender etter toalettbesøk og i forbindelse med måltid. Håndvask vil foregå ved bruk av vaskevannsfat eller våtservietter.

7) Fengselet bør styrke oppfølgingen av innsatte på sikkerhetscelle for å forebygge isolasjonsskader. Oppfølgingen bør bidra til at oppholdet blir avsluttet så raskt som mulig.

Vi har hatt praksis for at det i hovedsak er ansatte som har beslutningsmyndighet (førstebetjent) som gjennomfører de lengre samtalene med innsatte, ofte i forbindelse med vurdering av om tiltaket kan avsluttes. Vi anerkjenner at vi i større grad kan benytte tilsyn som gjennomføres av andre ansatte til å komme i dialog med innsatte på et tidlig tidspunkt, både med sikte på å avslutte det pågående oppholdet på sikkerhetscellen så snart som mulig og for å ivareta innsatte. Vi har tatt inn i instruksjonen at det kort tid etter nedsettelse i sikkerhetscelle skal forsøkes å oppnå en meningsfull dialog med innsatte, og at førstebetjent må se på alternative muligheter for å oppnå dette, eksempelvis ved at en ansatt som innsatte har en etablert relasjon til, kan forsøke å komme i dialog. Dersom situasjonen tilsier en ny vurdering, skal førstebetjent varsles omgående.

11) Fengselet bør sikre at det gjøres fortløpende vurderinger av om lovens vilkår for fortsatt plassering i sikkerhetscelle er oppfylt. Fengselet bør dokumentere de fortløpende vurderingene minst hver sjette time.

I tråd med Sivilombudets anbefaling, har vi endret instruksjonen slik at de fortløpende vurderingene skal dokumenteres minimum hver sjette time. Det er videre innført at inspektør i ordinær arbeidstid ved dagens start skal gjennomføre en kvalitativ kontroll av tilsynsprotokoll og vurderingene av behovet for videre opphold på sikkerhetscelle. Fengselsleder skal også gjøre seg kjent med situasjonen hver dag.

Vi har også tydeliggjort i instruksjonen at tilsynsprotokollen skal inneholde en konkret begrunnelse for hvorfor vilkårene for fortsatt bruk av sikkerhetscelle anses som oppfylt.

12) Fengselet må sikre at sikkerhetscelleopphold avsluttes umiddelbart når lovens vilkår ikke lenger er oppfylt.

Sivilombudet har påpekt at deres funn viser at Åna fengsel har forventet at innsatte, for å komme ut av sikkerhetscellen, må trekke tilbake trusler eller beklage sin oppførsel eller handlinger som var begått. Videre ble manglende samarbeidsvilje og det at innsatte ikke ønsket å snakke inngående om det som hadde skjedd, i flere vurderinger trukket frem som grunn til å forlenge oppholdet på sikkerhetscelle.

Vi mener at dette bygger på en misforståelse. Når en innsatt plasseres på sikkerhetscelle, vurderer vi fortløpende om grunnlaget for plasseringen fortsatt er til stede, slik at bruken av sikkerhetscelle kan oppheves så raskt som mulig.

Dersom en innsatt ikke ønsker å gå i dialog med fengselet under oppholdet på sikkerhetscelle, kan det gjøre det vanskelig for beslutningstaker å vurdere situasjonen knyttet til den aktuelle hendelsen som utløste tiltaket. Dette handler ikke om å kreve unnskyldning, tilbaketrekking av trusler eller endring i atferd, men om å innhente nødvendig informasjon som gjør det mulig å foreta en forsvarlig og kvalitativ vurdering av hvorvidt lovens vilkår fortsatt er oppfylt.

Vi ønsker å tydeliggjøre at opphold på sikkerhetscelle avsluttes umiddelbart når vilkårene for tiltaket ikke lenger foreligger, og at fengselet er bevisst dette ansvaret.

Vi viser også til vårt tilsvare i punkt 7 og 11, hvor endringene i instruksene er tiltak vi mener vil styrke og forbedre vårt arbeid på dette området.

13) Fengselet bør iverksette særlige tiltak for å forebygge langvarig og gjentatt bruk av sikkerhetscelle.

I tilsynsperioden fattet fengselet 27 vedtak om sikkerhetscelle, fordelt på 14 innsatte. To av disse innsatte sto for henholdsvis 5 og 10 av vedtakene. Vi vil påpeke at denne bruken av sikkerhetscelle er et resultat av enkeltsaker, og ikke en systematisk praksis eller politikk ved fengselet. I begge disse tilfellene var vi i dialog med andre samarbeidspartnere, enheter og regioner, uten å lykkes med alternative løsninger.

Vi har aktivt søkt samarbeid med andre enheter for å finne egnet plassering for ressurskrevende innsatte, men har erfart at det er utfordrende å få gjennomført slike overføringer. Vi har i lengre tid etterlyst en nasjonal, overordnet styring for håndtering av denne typen innsatte, men har dessverre ikke fått tilbakemelding. Unntaksvis, og etter en individuell vurdering, kan det etableres rulleringsavtale mellom fengsler på regionalt nivå. Dette er imidlertid ikke en ønsket eller planlagt praksis, og løser ikke behovet for en helhetlig nasjonal strategi. Vi vil dog fortsette å arbeide aktivt med å etablere samarbeid med andre enheter med sikte på overføring av innsatte, for å redusere og forhindre gjentatte plasseringer på sikkerhetscelle.

Det gjennomføres alltid samtaler med innsatte som er eller har vært på sikkerhetscelle, både for å vurdere behov for utelukkelse eller andre nødvendige tiltak, samt i forbindelse med opptak av innsattes forklaring i saken. Samtidig anerkjenner vi behovet for å ha større fokus på å forebygge hendelser som kan føre til gjentatt bruk av sikkerhetscelle. Derfor vil vi innføre oppfølgende samtaler med innsatte etter opphold på sikkerhetscelle, med mål om å kartlegge om det finnes tiltak fengselet kan iverksette for å forhindre nye plasseringer. Relevante funn fra samtalene skal inngå i intern læring og risikovurdering. Avdelingsleder har ansvar for at samtalen gjennomføres og journalføres i Kompis.

14) Fengselet bør styrke sitt arbeid med å evaluere og forebygge bruk av sikkerhetscelle og involvere innsatte i dette arbeidet.

Vi viser her til vårt svar under punkt 1, 2 og 13.

Med hilsen

Leif Magne Viste
fengselsleder

Dette brevet er godkjent elektronisk i kriminalomsorgen og har derfor ingen signatur.